

ARTYKUŁY

[*Articles*]

MOTYWACJE DO CHWALENIA A WYBRANE SPOSOBY CHWALENIA MAŁYCH DZIECI PRZEZ MATKI RAPORT Z BADAŃ*

Anna Szymanik-Kostrzewska¹, Paulina Michalska²

MOTIVATIONS TO PRAISE AND SELECTED WAYS OF PRAISING
SMALL CHILDREN BY MOTHERS: RESEARCH REPORT

Summary. Motivations to praise children reflect the purposes of formulating a positive opinion about the child, its behavior, characteristics or the effect of its activity. The purpose of the research was determining the frequency of individual motivations to praise children and the relationship between them and selected ways of praising. The additional methodological purpose was to verify the reliability of measurement method. "Motivation Questionnaire to Praise the Child" version 2 (KMDCD2) and "Questionnaire Ways of Praise" (KSC) were used. 465 mothers of at least one child aged 1–7 were surveyed. KMDCD2 was generally characterized by high reliability. The mothers most often praised their children to express their own emotions, then to give them feedback, influence their self-esteem, reward them and act in accordance with their beliefs about praising. The high frequency of following motivations beneficial for the child's development coincided with the frequency of using constructive ways of praising.

Key words: praise, motivations to praise, ways of praise, mothers of small children

---

* Podziękowania. Do osób zaangażowanych w badania należeli chętni studenci Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy. Specjalnie podziękowania należą się także prof. Januszowi Trempale i dr Małgorzacie Wójtowicz-Szeffler – za wsparcie merytoryczne i informacyjne oraz Michałowi Kostrzewskiemu – za pomoc w kodowaniu wyników.

¹ Wydział Psychologii, Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy (Faculty of Psychology, Kazimierz Wielki University in Bydgoszcz), ORCID: 0000-0002-1544-7302.

² Wydział Psychologii, Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy (Faculty of Psychology, Kazimierz Wielki University in Bydgoszcz), ORCID: 0000-0003-2703-158X.

Adres do korespondencji: Anna Szymanik-Kostrzewska,
e-mail: alex.shilou@gmail.com

Wprowadzenie

Motywacja zakłada celowe działanie i określa wszystkie procesy zaangażowane w inicjowanie, ukierunkowanie i utrzymanie aktywności człowieka (Zimbardo, Johnson, McCann, 2017). Określa przyczynę podejmowania określonych działań, przekłada się na ich powtarzalność i wytrwałość w dążeniu, a zależy zarówno od czynników zewnętrznych, jak i wewnętrznych predyspozycji człowieka. Chwalenie z kolei wiąże się w wyrażaniem swojej aprobaty wobec kogoś lub czegoś. Słownikowe znaczenie słowa „chwalenie” uwzględnia czynność werbalną – „mówić o kimś lub o czymś” oraz czynności nie tylko werbalne – „czcić, słać, wielbić” (Sobol, 1999, s. 107). Dla funkcji chwalenia istotna jest motywacja, którą kieruje się chwalcą, a dla skuteczności pochwały kluczowe znaczenie ma sposób jej formułowania. Motywacja do chwalenia dziecka leżeć więc będzie u podstaw podejmowania celowych działań, opartych na wyrażaniu się o dziecku z uznaniem i/lub podkreślaniu jego zalet i/lub osiągnięć.

Stosowanie przez rodzica pochwał wobec dziecka może mieć różne cele, np. nagrodzenie dziecka, danie mu zachęty do działania lub informacji zwrotnej (zob. Szymanik-Kostrzewska, Michalska, 2019). Motywację do chwalenia dzieci często wzbudzają sytuacje, gdy dziecko osiąga sukces, ale rodzice formułują pochwały również w sytuacji doświadczania przez dziecko porażki (zob. Szymanik-Kostrzewska, Michalska, 2019). W przypadku sukcesu pochwała zazwyczaj ma zachęcać dziecko do dalszego działania, zwracać jego uwagę na powiązanie wysiłku z wynikiem, wzmacniać samoocenę i stanowić potwierdzenie poprawności wykonania zadania. Kiedy następuje porażka, pochwała może stanowić próbę ochrony samooceny dziecka, poprawy jego nastroju lub zachęty do podejmowania kolejnych wysiłków. Nie zawsze każde zachowanie dziecka daje się sklasyfikować w kategorii sukcesu lub porażki, dlatego motywacja do chwalenia może też wynikać po prostu z chęci nawiązania relacji z dzieckiem czy wyrażenia stanu emocjonalnego rodzica (np. zachwyty, akceptacji). Czasem rodzice chwalą dziecko za wszystko, co może być z nim związane.

Przyczyny stosowania pochwał również są różnorodne. Przykładowo, Alfie Kohn (1993, 2005) podaje, że formułowanie pochwał nie jest tak obciążające dla rodzica, jak tłumaczenie, dlaczego dzieci mają postępować w dany sposób. Zauważa, że niektóre osoby dorosłe odczuwały deficyt pochwał w dzieciństwie i dlatego próbują ten brak uzupełnić wobec własnych dzieci. Wskazuje też, że rodzic odczuwa przyjemność z tego, jak dziecko może reagować na formułowaną pochwałę (uśmiech, wyrażanie radości), co z kolei wzmacnia takie zachowanie u rodzica. Jego zdaniem, komentowanie zachowania dziecka bez używania pochwał może być uznawane za wyraz chłodu emocjonalnego rodzica, a pochwały są często utożsamiane z akceptującym traktowaniem dziecka.

Chwalenie można odnieść do schematu warunkowania: formułowana przez rodzica pochwała, funkcjonująca jak nagroda, ma na celu wzmocnienie i utrwalenie

nie pożądaných zachowań dziecka (por. Kohn, 1993, 2005). Warunkowanie opiera się na mechanizmie działania wzmocnienia – doznawaniu satysfakcji na skutek działania bodźca wzmacniającego (zob. Thorndike, 1898), zaspokajania popędów i potrzeb biologicznych (zob. Hull, 1943), ale także naturalnej skłonności do angażowania się w czynności sprawiające przyjemność (zob. Premack, 1965).

David Premack (1965) zauważył, że zachowania, które wykonuje się chętniej, mogą służyć jako wzmocnienia dla zachowań, które wykonuje się mniej chętnie. W ten sposób można nauczyć się i utrwalić wykonywanie czynności, których spontaniczne pojawienie się jest mało prawdopodobne, a które są jednocześnie użyteczne. Przykładowo zjedzenie ulubionej potrawy może być wzmocnieniem dla mycia przez dziecko rąk, nawet jeśli jest ono zbyt małe, by zrozumieć, dlaczego mycie rąk przed posiłkiem jest istotne.

Pochwałę można ujmować zarówno jako bodziec wzmacniający (komunikat wyrażający pozytywną ocenę), zaspokojenie potrzeby aprobaty (komunikat powiązany z wyrażaniem emocji wobec dziecka), jak i element sytuacji, w której znajdowanie się jest dla chwalonego dziecka i chwalonego rodzica przyjemne (sposób odnoszenia się do siebie, podkreślający zwracanie uwagi na drugą osobę i docenianie jej zachowań). Ponadto różnorodne funkcje chwaleń pozwalają przyjąć szerszą perspektywę jego ujmowania (zob. Suissa, 2013) niż tylko odnosząc się do skuteczności pochwał dla powielania zachowania dziecka (pochwała jako nagroda w procesie warunkowania). W badaniach Izumi Matsudairy i jej zespołu (2016) chwalenie odniesiono do relacji matka – dziecko, zakładającej zainteresowanie aktywnością dziecka ze strony matki, okazywanie dziecku zainteresowania i jednocześnie przekazywanie wyrazu aprobaty wobec słusznych – zdaniem rodzica – działań dziecka. Aprobata rodzicielska wobec działań dziecka jest szczególnie ważna w okresie kształtowania się poczucia autonomii, inicjatywy i kompetencji, czyli – opierając się na teorii psychospołecznego rozwoju autorstwa Erika Eriksona (2000) – od wczesnego do późnego dzieciństwa. Kohn (1993, 2005), chociaż jest przeciwnikiem stosowania pochwał w wychowaniu, nie podważa skuteczności pewnej ich formy (pochwały jako informacji zwrotnej, nie: nagrody za zachowanie) we wspieraniu samodzielności i samosteroowności dziecka.

Chwalenie może wyzwalać uczucie szczęścia, aktywuje bowiem obszary mózgu związane z nagrodą (zwłaszcza prążkowie brzuszne) (zob. Izuma, Saito, Sadato, 2008). Chwalenie jako element relacji matka – dziecko może się przyczynić do zaspokajania potrzeb emocjonalnych i społecznych dziecka (m.in. potrzeby akceptacji, aprobaty, uwagi, czułości). Do zaskakujących wniosków doszedł Sho Sugawara wraz z zespołem (2012), odkrywając, że pochwały mogą polepszać pamięć umiejętności motorycznych, działając nie jako feedback, ale bezpośrednio wspomagając proces utrwalania umiejętności. Wniosek ten sugeruje, że pochwała może oddziaływać także na rozwój poznawczy dziecka.

Z motywacją do stosowania pochwał wiąże się prezentowany przez rodzica styl wychowania (zob. Baumrind, 1972; Maccoby, Martin, 1983). Pochwały są

charakterystyczne dla stylu autorytatywnego, w którym rodzic okazuje dziecku dużo ciepła i wsparcia, także dla stylu pobłażliwego, jako sposób wyrażenia przez rodzica aprobaty dla decyzji dziecka. Z kolei w stylu autorytarnym, w którym rodzic głównie egzekwuje posłuszeństwo dziecka wobec niego, występują rzadko lub w ogóle, podobnie jak w stylu zaniedbującym, w którym rodzic najczęściej nie przywiązuje uwagi do aktywności dziecka. W przypadku dwóch pierwszych stylów różnica dotyczy sposobu chwalenia. W stylu autorytatywnym pochwała stosowana jest w celu kontroli zachowania dziecka – często ma formę komunikatu zawierającego informacje istotne dla rozumienia przez dziecko, jakie jego zachowania są wartościowe i prowadzące do sukcesów, a jakie – niewłaściwe, czy też szkodliwe. W stylu pobłażliwym natomiast kontroli dziecka brakuje, a pochwała jest raczej formą powierzchownego wsparcia („na pewno sobie poradzisz, jesteś taki zdolny”).

Sposób chwalenia dzieci przez rodziców można osadzić w szerszym kontekście komunikacji na linii rodzic – dziecko. Komunikacja rodzic – dziecko to „specyficzny system komunikacyjny”, prowadzący do współdziałania nadawcy i odbiorcy komunikatu. Tak zwana partnerska forma komunikowania się daje dziecku swobodę w wyrażaniu swoich opinii (zob. Kuszak, 2014). Pat Petrie (2011) podkreśla, że uważne słuchanie, wrażliwość na uczucia i punkt widzenia rozmówcy jest sposobem na okazywanie mu szacunku i otwartości na to, co ma on do przekazania. Z kolei Adele Faber i Elaine Mazlish (1992) zwracają uwagę na sposób wyrażania się rodzica w kontekście skłonności dziecka do wysłuchania go, zrozumienia i wyjścia naprzeciw jego oczekiwaniom. Na podstawie wieloletniego doświadczenia w pracy z rodzicami i dziećmi zauważyły, że skierowane do dzieci komunikaty zawierające pochwały (nawet drobne) połączone z sugestią są przez dzieci lepiej odbierane, a zawarte w nich polecenia – chętniej wykonywane, niż ma to miejsce w przypadku komunikatów opartych na krytyce. Przykładowo, nastoletnia córka będzie bardziej skłonna zadbać o swoje włosy, jeśli usłyszy: „Widzę, że starannie się ubrałaś, kolorystycznie dobierając do siebie elementy stroju, jeszcze tylko uczesanie i będziesz gotowa do wyjścia”, niż gdy otrzyma komunikat: „Jesteś rozczochrana, idź się uczesz, bo zaraz wychodzimy”. Jeśli rodzicowi w tej sytuacji będzie zależało na jak najszybszym wyjściu z córką, motywacją do użycia pochwały będzie chęć przekonania córki, by zechciała się uczesać.

Sposób chwalenia w znaczący sposób wiąże się z motywacją do jego stosowania. Przykładowo chęć przekazania wyczerpującej informacji zwrotnej wymaga zastosowania pochwały opisowej, zawierającej aspekt informacyjny (zob. Deci, Ryan, 1985). Dla dzieci w tym kontekście szczególnie cenne są pochwały za wysiłek i strategię (*praise of effort*), które sprawiają, że dzieci uważają inteligencję za cechę plastyczną, dającą się podwyższać i doskonalić, w efekcie koncentrują się na wysiłku i generują strategie poprawy swoich działań (m.in. Gunderson i in., 2013, 2018; Pomerantz, Kempner, 2013). Pochwały opisowe, zarówno zachowania (Kohn, 1993, 2005), jak i wytworu dziecka (Faber, Mazlish, 1992), stanowią źródło istotnych dla dziecka informacji. Wykazano także, że dzieci 5-letnie przejawiają większą wrażli-

wość na pochwały opisowe (Bernhardt, Forehand, 1975) niż dzieci 8-letnie (Leijten i in., 2016). Z kolei opisywanie skutków działania dziecka dla innych (zob. Kohn, 2005) pomaga kształtować relacje społeczne i empatię dziecka, w przeciwieństwie np. do chwaleń zachowań prospołecznych, które może obniżać częstotliwość ich podejmowania przez dzieci (Grusec, 1991).

Pochwały dla podwyższania samooceny dziecka zwykle stosuje się wobec dzieci o niskiej, chwiejnej samoocenie, przy czym często są to pochwały przesadzone, wyrażające nadmierny zachwyty rodzica. Paradoksalnie mogą one sprawić, że dziecko niepewne swojej skuteczności nabierze przekonania, iż pochwała jest fałszywa, co dodatkowo obniży jego samoocenę i wyzwoli kolejne, nadmierne pochwały (zob. Brummelman i in., 2014; Brummelman, Crocker, Bushman, 2016).

Na motywację dziecka szczególnie korzystnie oddziałują pochwały za wysiłek i sposób wykonania czynności – przekładają się one na wzrost motywacji wewnętrznej i przejawianie pragnienia wyzwań (m.in. Gunderson i in., 2013, 2018; Pomerantz, Kempner, 2013). U małych dzieci podobnie działa pochwała ich wytworu, czyli konkretnej rzeczy, z widocznymi dla dziecka charakterystykami (por. Szymanik-Kostrzewska, Michalska, w recenzji). Pochwała wytworu w porównaniu z informacją neutralną powodowała wyższy wzrost motywacji wewnętrznej dzieci przedszkolnych (Corpus, Lepper, 2007).

Oddziaływanie na zachowanie dziecka to – zdaniem Kohna (1993) – częsta motywacja, którą kierują się rodzice, chwając dzieci i nagradzając je. Część z nich wprowadza do treści pochwały element moralizujący, nadając jej kontrolujący wydźwięk, co jednak może przekładać się na spadek zainteresowania dzieci zadaniem (Boggiano, Main, Katz, 1988) oraz bunt wobec rodzica, zwłaszcza dziewcząt (zob. Kast, Connor, 1988). Nagradzanie dziecka poprzez pochwały Kohn (1993, 2005) uważa za szkodliwe dla rozwoju dziecka, przeciwnie do formy manipulacji w wychowaniu, jednocześnie podkreślając, że taki sposób nagradzania jest prosty, nie wymaga wysiłku czy pomysłowości rodzica. W takich sytuacjach rodzi może uciekać się do krótkiej, zdawkowej pochwały lub pochwały osoby („dobre dziecko”), bez szczególnego zwracania uwagi na przyczynę chwaleń.

Stawianie dziecka za wzór dla innych stanowi formę pochwały opartą zarówno na porównaniach społecznych, jak i elemencie moralizowania. Może ono wynikać z chęci „pochwalenia się” dzieckiem, jako „lepszym/zdolniejszym” od innych dzieci, podkreślenia, jak powinno się postępować, by dziecko powtarzało dane zachowanie, ale i oddziaływania na inne osoby („postępuj tak, jak on/ona, to też zasłużysz na pochwałę”). Kohn (1993) podkreśla, że tego typu pochwały mogą wywoływać presję i wzmacniać rywalizację między dziećmi, wpływając niekorzystnie na ich relacje, a wynikają z chęci jednoczesnego wykorzystania pochwały do kontroli dziecka i jego otoczenia.

Kohn (1993, 2005) zakłada również, że pochwały mogą być wykorzystywane do wzmacniania własnej samooceny rodzica. Podkreślenie podobieństwa rodzica i dziecka w pochwałę stanowi pewne „zawłaszczenie zasługi” dziecka na rzecz ro-

dzica. Skoro to pokrewieństwo z rodzicem („masz to po mnie”) doprowadziło do sukcesu, rola wysiłku i chęci działania dziecka staje się sprawą drugorzędną. Choć tego typu pochwały mogą być przejawem dumy z dziecka ze strony rodzica, mogą również wynikać z chęci podniesienia własnej samooceny poprzez „pławienie się w cudzej chwale”, czyli poprawianie swojego wizerunku za pomocą wiązania się z kimś, kto odnosi sukces (zob. Aronson, Wilson, Akert, 1997, s. 256).

Niewykluczone, że pochwała mogłaby być również narzędziem do budowania autonomii dziecka. Kohn odnosząc się do stosowania pochwał zadaje istotne pytania: „...czy pomagamy chwalonemu poczuć sensowność kontroli swojego życia? Czy zachęcamy go do samodzielnej oceny tego, co składa się na dobre wykonanie albo pożądane działanie?” (1993, s. 106–107). Proponując alternatywę wobec chwaleń, mianowicie zadawanie dziecku pytań na temat tego, co ono sądzi o swoim działaniu, podkreśla znaczenie dla rozwoju dziecka kształtowania przez rodzica jego autonomii i zdolności do formułowania własnych, adekwatnych ocen swoich działań (Kohn, 2005). Pytania te mogą być połączone z pochwałą, np. będącą wyrażeniem zdania rodzica, mającym zachęcić dziecko do sformułowania własnej oceny.

Wreszcie można założyć, że istnieje również „chwalenie spontaniczne”, podejmowane bez refleksji nad celem chwaleń (zob. Szymanik-Kostrzewska, Michalska, 2019). Uznawane jest ono po prostu za „mówienie miłych rzeczy” dziecku, gdyż z założenia nie posiada waloru pedagogicznego, a stanowi raczej element relacji rodzic – dziecko (zob. Kohn, 1993, 2005).

Dotychczasowe doniesienia z badań dotyczące chwaleń dzieci dotyczą głównie znaczenia chwaleń w kontekście wychowania (zob. Henderlong, Lepper, 2002) – dla motywacji dzieci, inicjatywy w podejmowaniu wyzwań (m.in. Gunderson i in., 2013, 2018; Pomerantz, Kempner, 2013) bądź samooceny (m.in. Brummelman i in., 2014; Brummelman, Crocker, Bushman, 2016), rzadziej uwzględniają chwalenie jako element relacji w rodzinie (zob. Matsudaira i in., 2016). Niektóre wyniki badań sugerują, że chwalenie może poprawić relację matka – dziecko (zob. Davis i in., 2018). W tematyce motywacji do chwaleń można zauważyć znaczący niedostatek badań.

Wyniki dotychczasowych badań na próbie polskich matek pokazały, że u podstaw chwaleń małych dzieci leży jednocześnie wiele motywacji, jednakże matki w największym stopniu kierują się chęcią nagrodzenia dziecka oraz udzielenia mu informacji zwrotnej i nauczenia go czegoś poprzez pochwałę (zob. Szymanik-Kostrzewska, Michalska, 2019). Badania te nie uwzględniały jednak niektórych istotnych motywacji, jak np. chęci budowania autonomii dziecka (zob. Kohn, 1993), łączyły ze sobą pewne grupy motywacji (np. wyrażanie emocji przez matkę i oddziaływanie na swoje emocje) oraz nie w pełni uwzględniały kontrolę sposobów chwaleń, czyli treści pochwał, które są kluczowe z punktu widzenia zarówno ich skuteczności (zob. Henderlong, Lepper, 2002), jak i sposobu odbioru ich przez dziecko (Kohn, 1993, 2005). Stały się one punktem wyjścia prezentowanych badań.

Chwalenie na potrzeby badania definiujemy jako przekazywanie komunikatu werbalnego, zawierającego „pozytywną opinię na temat osoby chwalonej, jej za-

chowania, charakterystyk bądź efektu jej aktywności” (Szymanik-Kostrzewska, Michalska, 2019, s. 15). Może to być zarówno metoda wychowania dziecka, jak i element relacji rodzic – dziecko. Pochwały mogą być różnorodne: od ogólnych stwierdzeń typu „grzeczne dziecko” do precyzyjnego opisu procedury wykonania działania i wyczerpującej informacji zwrotnej na jego temat. Opisując sposoby chwalenia dzieci, odwołujemy się do podziału tego zagadnienia na podstawie treści na dwie kategorie pochwał: konstruktywne, czyli takie, które wspomagają rozwój dziecka, przynosząc oczekiwane rezultaty, i dyskusyjne, które w pewnych okolicznościach (ze względu np. na wiek dziecka, jego płeć lub rodzaj chwalonego zachowania) mogą być nieskuteczne, a nawet szkodliwe (zob. Szymanik-Kostrzewska, Michalska, w recenzji).

Przykładem pochwały konstruktywnej może być pochwalenie sposobu wykonania jakiejś czynności przez dziecko i wysiłku, które włożyło w dane zadanie, co może przełożyć się na późniejszą koncentrację na nakładzie pracy i poprawie swoich przyszlých działań oraz wzbudzić pragnienie wyzwań (m.in. Pomerantz, Kempner, 2013). Przykładem dyskusyjnej pochwały jest pochwała akcentująca pokrewieństwo dziecka i rodzica (potoczne stwierdzenie: „też byłam/jestem w tym dobra, masz to po mnie”) lub kogoś z rodziny, ponieważ osoba chwalaćca „zawłaszcz” sukces i umniejsza rolę aktywności dziecka (zob. Kohn, 1993).

Metoda

Cele i hipotezy badawcze

Główny cel badań był złożony i dotyczył: (1) określenia częstości kierowania się poszczególnymi motywacjami do chwalenia dzieci przez badane matki oraz (2) określenia, czy wybrane motywacje, deklarowane przez matki, współwystępują ze sposobami chwalenia dzieci, skutecznymi z punktu widzenia powodu chwaleńia. W kontekście dotychczasowych doniesień i refleksji teoretycznych (m.in. Deci, Ryan, 1985; Kohn, 1993, 2005; Szymanik-Kostrzewska, Michalska, 2019) można założyć, że zarówno chęć nagrodzenia dziecka, jak i przekazania mu informacji zwrotnej będą często deklarowanymi motywacjami.

Cele szczegółowe, sformułowane dla drugiego z zagadnień, stanowiła weryfikacja współwystępowania częstego kierowania się określonymi motywacjami i częstego stosowania wybranych sposobów chwalenia, mianowicie:

1. Motywacją do przekazywania dziecku informacji zwrotnej i nauki oraz częstego chwaleńia poprzez ocenianie:
  - a. tego, co dziecko zrobiło (chwalenie wytworu);
  - b. tego, jak coś dziecko zrobiło (chwalenie procesu wykonania);
  - c. jednoczesne opisywanie tego, co rodzic uważa za wartę pochwały;
  - d. jednoczesne opisywanie skutków działania dziecka dla innych osób.

2. Motywacją do nagradzania dziecka oraz częstego chwaleńia poprzez:
  - a. krótkie sformułowania (pochwała zdawkowa);
  - b. oceny osoby.
3. Motywacją do oddziaływania na samoocenę dziecka oraz częstego chwaleńia szczególnie akcentującego zachwyć rodzica.
4. Motywacją do oddziaływania matki na motywację dziecka oraz częstego chwaleńia poprzez ocenianie:
  - a. tego, jak coś dziecko zrobiło (chwaleńie procesu wykonania);
  - b. tego, co dziecko zrobiło (chwaleńie wytworu).
5. Motywacją do oddziaływania matki na zachowania dziecka oraz częstego stosowania chwaleńia z jednoczesnym podkreślaniem, jak powinno się postępować.
6. Motywacją do chwaleńia spontanicznego oraz częstego chwaleńia niezależnie od tego, co dziecko akurat robi.
7. Motywacją do oddziaływania na inne osoby oraz częstego chwaleńia dziecka poprzez stawianie go za wzór dla innych.
8. Motywacją do wzmacniania własnej samooceny matki oraz częstego chwaleńia poprzez podkreślanie pokrewieństwa matki i dziecka.
9. Motywacją do budowania autonomii dziecka oraz częstego chwaleńia z jednoczesnym pytaniem dziecka, co ono sądzi o tym, co robi bądź zrobiło.

Ogólny problem badawczy sformułowano w postaci następującego pytania: czy dany rodzaj motywacji współwystępuje z określonym sposobem chwaleńia? Skonstruowano dziewięć hipotez (H1–H9, odpowiednio dla każdego z celów szczegółowych), zakładających istnienie dodatnich, istotnych korelacji pomiędzy wymienionymi powyżej motywacjami i sposobami chwaleńia.

Zastosowane narzędzia

Do badań zastosowano dwa autorskie narzędzia – „Kwestionariusz Motywacji do Chwaleńia Dziecka” w wersji 2 (KMDCD2) oraz „Kwestionariusz Sposobów Chwaleńia” (KSC). KMDCD2 opierał się na pierwszej wersji – KMDCD (zob. Szymanik-Kostrzewska, Michalska, 2019), został jednak zmodyfikowany i poszerzony o nowe skale. Dla oszacowania trafności teoretycznej posłużono się opiniami 4 sędziów kompetentnych – 3 psychologów zajmujących się problematyką rodzicielstwa i posiadających wiedzę z zakresu teorii motywacji oraz filologa, którego zdaniem było zwrócenie uwagi na znaczenie użytych słów. Przyjęto, że w przypadku wysokiej zgodności taka liczba sędziów będzie wystarczająca (zob. Brzeziński, 1999). Na podstawie ich ocen, po wprowadzeniu sugerowanych poprawek, uzyskano pełną (współczynnik korelacji W Kendalla: $r = 1$) trafność teoretyczną stwierdzeń w wersji 1 i 2 narzędzia.

Na KMDCD2 składa się 15 skal, w skład których wchodzi od 4 do 12 stwierdzeń (łącznie 86), w tym po jednym stwierdzeniu ogólnym, odzwierciedlającym

założenie skali (np. „chciałam je [dziecko] nagrodzić”). Zadaniem badanych było ustosunkowanie się na skali likertowskiej 0–7 (od nigdy do zawsze) jak często w ciągu ostatnich 2–4 tygodni chwaliło się dziecko, kierując się daną motywacją bądź chcąc osiągnąć dany cel. Rzetelność skal KMDCD2, mierzona za pomocą wskaźnika α Cronbacha, plasowała się w przedziale ,74–,96.

Skale KMDCD2 stanowiły (w nawiasach podano wskaźniki rzetelności):

- I. Nagradzanie (6 stwierdzeń) – pochwała jest formą nagrody dla dziecka za to, co robi, jak robi, za inicjatywę, samodzielność, dobre intencje ($\alpha = ,93$).
- II. Informacje zwrotne i nauka (5 stwierdzeń) – chwalenie jest sposobem potwierdzenia, że dziecko robi coś dobrze, przekazania informacji, jak daną czynność wykonać lub wykonywać w przyszłości bądź metodą uczenia dziecka postępowania w określony sposób ($\alpha = ,91$).
- III. Oddziaływanie na samoocenę i poczucie własnej wartości dziecka (4 stwierdzenia) – chwalenie ma na celu wzmacnianie samooceny/poczucia własnej wartości dziecka ($\alpha = ,93$).
- IV. Wyrażanie emocji matki (4 stwierdzenia) – chwalenie jest sposobem na okazanie przez matkę emocji wywołanych zachowaniem dziecka (dumy, radości, zaskoczenia) ($\alpha = ,82$).
- V. Oddziaływanie na emocje własne matki (5 stwierdzeń) – chwalenie jest sposobem na wywoływanie i wzmacnianie emocji matki (sprawia przyjemność, prowadzi do przyjemnych dla matki spostrzeżeń na temat dziecka) ($\alpha = ,9$).
- VI. Oddziaływania matki na zachowanie dziecka (10 stwierdzeń) – chwalenie ma na celu wpływanie na zachowanie się dziecka, by je zachęcić do robienia czegoś w jakiś sposób, wzmocnić częstotliwość zachowań, a także ukształtować jakąś cechę bądź sposób myślenia o swoim postępowaniu, co zwrótnie wpłynęłoby na zachowanie dziecka ($\alpha = ,93$).
- VII. Oddziaływania matki na motywację dziecka (5 stwierdzeń) – chwalenie ma na celu wzbudzenie motywacji dziecka do robienia pewnych rzeczy bądź zachowywania się w określony sposób ($\alpha = ,91$).
- VIII. Oddziaływania matki na emocje dziecka (7 stwierdzeń) – chwalenie jest sposobem na wywołanie u dziecka przyjemnych emocji (szczęścia, dumy, radości) oraz minimalizację przykrych emocji (np. w sytuacji niepowodzenia) ($\alpha = ,89$).
- IX. Budowanie relacji matka – dziecko (12 stwierdzeń) – celem chwaleń jest tworzenie dobrej atmosfery, udzielanie wsparcia dziecku, a także okazywanie przez matkę zainteresowania dzieckiem i zaspokajanie jego potrzeb emocjonalnych ($\alpha = ,94$).
- X. Działania spontaniczne (4 stwierdzenia) – chwalenie bez szczególnego powodu, bez podejmowania refleksji nad celem chwaleń (chwalenie dziecka, ponieważ jest dzieckiem matki) ($\alpha = ,82$).
- XI. Doświadczenia i przekonania matki (7 stwierdzeń) – chwalenie wynika ze sposobu myślenia matki na jego temat i własnych doświadczeń z nim związanych ($\alpha = ,92$).

- XII. Wzmacnianie własnej samooceny matki (4 stwierdzenia) – chwalenie swojego dziecka zwrotnie oddziałuje na samoocenę matki ($\alpha = ,95$).
- XIII. Oddziaływanie na inne osoby (5 stwierdzeń) – chwalenie ma na celu zwrócenie uwagi innych osób na dziecko, jego działanie, zdolności, jako na wzór do naśladowania, powód radości ($\alpha = ,88$).
- XIV. Chwalenie reaktywne (4 stwierdzenia) – chwalenie jest reakcją na zachowanie dziecka, nie jest podejmowane w konkretnym celu ($\alpha = ,74$).
- XV. Chwalenie w celu budowania autonomii i wzmacniania wewnętrznej motywacji dziecka (4 stwierdzenia) – chwalenie ma na celu wspieranie niezależności i samodzielności dziecka, a także satysfakcji z robienia czegoś (wzrost motywacji wewnętrznej) ($\alpha = ,87$).

Wzajemne relacje wyników poszczególnych skal, a także zgodność otrzymanych wyników z założeniami teoretycznymi konstrukcji narzędzia zostaną zaprezentowane w artykule metodologicznym (Szymanik-Kostrzewska, Michalska, w przygotowaniu).

Na podstawie uwag badanych przy wypełnianiu pierwszej wersji KMDCD wywnioskowano, że ustosunkowywanie się do losowo umieszczonych pozycji w kwestionariuszu stanowi zbyt duże obciążenie poznawcze. Dlatego zdecydowano się na losową kolejność nie pojedynczych motywacji, ale grup stwierdzeń, składających się na poszczególne skale. Pierwszą pozycję dla danej skali w kwestionariuszu stanowiło stwierdzenie ogólne, potem znajdowały się szczegółowe. Taki sposób konstrukcji miał ułatwić skupienie się na przywołaniu z pamięci przez osoby badane kierowania się danym rodzajem motywacji.

„Kwestionariusz Sposobów Chwalenia” (KSC) zawiera 14 stwierdzeń opisujących sposoby chwalenia. Sposób udzielania odpowiedzi był analogiczny do KMDCD2. Trafność teoretyczną KSC, podobnie jak KMDCD2, określało 3 sędziów kompetentnych – psychologów, z kolei znaczenie treściowe użytych wyrazów dodatkowo konsultowano z filologiem. Po wprowadzeniu sugerowanych poprawek uzyskano pełną (100%) zgodność sędziów.

Do prezentowanych badań z KSC wykorzystano stwierdzenia zawierające następujące sposoby chwalenia – konstruktywne, czyli oceny: 2. wytworu/produktu danej osoby, 3. działania, 4. połączone z opisem tego, co się widzi, 5. połączone z opisem konsekwencji zachowania dziecka dla innych osób, 6. połączone z pytaniem dziecka o jego zdanie/przemyślenia i 14. niezwiązane z zachowaniem (element relacji rodzic – dziecko) oraz dyskusyjne, czyli chwalenie: 1. osoby, 7. zdawkowe (krótkie sformułowanie), 9. o kontrolującym wydźwięku (z elementem moralizowania), 10. z nadmiernym zachwytem (przesadzone), 11. z próbą oddziaływania na zachowanie innych (stawianie za wzór), 12. „zawłaszczające” zasługę dziecka na rzecz rodzica. Rzetelność pomiaru dla konstruktywnych sposobów chwalenia wynosiła $\alpha = ,73$; dla dyskusyjnych – $\alpha = ,8$.

W metryczce zebrano dane o wieku matki, jej wykształceniu, miejscu zamieszkania, pozostawianiu w związku i sytuacji materialnej, a także o liczbie, wieku i płci dzieci badanej matki.

Próba badanych

Kryterium doboru do próby było posiadanie przynajmniej jednego, zdrowego dziecka w wieku 1–7 lat. Jako „zdrowe dziecko” rozumiano dziecko, u którego nie zdiagnozowano chorób ani zaburzeń psychicznych, gdyż związane z nimi trudności w funkcjonowaniu i deficyty mogłyby oddziaływać zarówno na motywację matki do chwaleń (np. chwaleń jako wzmocnienie w przebiegu terapii, mającej na celu wypracowanie kompetencji dziecka), jak i na sposoby chwaleń (np. uproszczenie języka, stosowanie krótkich pochwał, sztuczne wzmocnianie ekspresji). W badaniach wzięło udział 465 matek, posiadających od jednego do siedmiorga dzieci ($M = 2$; $SD = ,8$). Dziecko, do którego odnoszono odpowiedzi w kwestionariuszach, było w przedziale wiekowym 1–7 lat ($M = 4$; $SD = 2$). Grupę tych dzieci stanowiło 230 dziewcząt i 235 chłopców. Przedział wieku matek to 19–50 lat ($M = 33$; $SD = 6$). Wykształcenie podstawowe miało 8 z nich (1,7%), zawodowe – 35 (7,5%), średnie – 176 (37,8%), wyższe – 246 (53%). 144 matki zamieszkiwały miasta liczące powyżej 100 tys. mieszkańców (31%), 157 – mniejsze miasta (34%), 159 – wsie (34%) (5 – brak danych; 1%). 353 kobiety w momencie badania były w związkach formalnych (76%), 80 – w nieformalnych (17%), 27 nie pozostawało w związkach (6%) (5 – brak danych; 1%). 384 kobiety deklarowały przeciętną sytuację materialną (82,6%), 5 – poniżej przeciętnej (1%), 74 – powyżej (15,9%) (2 – brak danych; 4%).

Procedura i przebieg badań

Badania były prowadzone od stycznia 2019 roku do marca 2020 roku. Stanowiły część dwóch szerszych projektów, do których zaangażowani byli chętni studenci, których zadania stanowiły: poszukiwanie uczestniczek, zbieranie i kodowanie danych. Dobór do próby odbywał się metodą łączoną „kuli śnieżnej”, przy udziale studentów i „door to door” (poszukiwanie badanych wśród znajomych studentom matek).

Badania przeprowadzono z zachowaniem standardów etycznych, zalecanych w Polsce (zob. m.in. Brzeziński, 1999; Kodeks etyczno-zawodowy psychologa, 20.01.2005; Zalecenia Rady Narodowego Centrum Nauki Dotyczące Badań z Udziałem Ludzi, 2013). Ponieważ badania były prowadzone z udziałem osób pełnoletnich, prawnie upoważnionych do decydowania o sobie, ponadto nie zakładały manipulacji eksperymentalnej, decepcji ani zbierania danych wrażliwych, nie ubiegano się o zgodę Komisji ds. Etyki Badań Naukowych. Uczestniczki badania zostały poinformowane o celu badań (poznanie opinii matek na temat pewnych kwestii związanych z macierzyństwem i wychowywaniem dzieci), pełnej anonimowości (brak zgody pisemnej, oddanie wypełnionego pakietu kwestionariuszy określono jako tożsame ze zgodą ustną), dobrowolności udziału (możliwość wycofania się do momentu oddania pakietu kwestionariuszy, potem nie

było możliwości zidentyfikowania konkretnej osoby badanej) i sposobie wykorzystania wyników (do celów naukowych i publikacji wniosków). Osobom badanym dano możliwość odbycia rozmowy po badaniu (kontakt do osoby prowadzącej, psychologa), w celu redukcji ewentualnego stresu związanego z badaniem, jednak żadna z badanych z takiej rozmowy nie skorzystała. Pięć matek wyraziło zainteresowanie wnioskami z badań – przekazano im informację o planowanej publikacji. Na ostatnim etapie badań wprowadzono po badaniu krótką rozmowę na temat konstruktywnych sposobów chwaleń małych dzieci.

Kontrolowano rzetelność uzyskiwanych danych poprzez odrzucanie wyników osób, które deklarowały trudności w zrozumieniu więcej niż 3% treści kwestionariuszy. Zbierano również informacje zwrotne o badaniu w postaci opcjonalnych pisemnych komentarzy.

Wyniki

Do analizy danych wykorzystano pakiet Statistica wersja 13 firmy StatSoft oraz internetowy kalkulator wielkości efektu (<https://www.socscistatistics.com/effectsize/default3.aspx> (dostęp: 1.04.2020)).

W pierwszym kroku analizy określono, z jaką częstością badane matki kierowały się poszczególnymi motywacjami do chwaleń dzieci – obliczono średni wynik dla wszystkich pozycji w danej skali, uporządkowano motywacje od deklarowanych najczęściej do najrzadziej i porównano ich kolejne pary, by określić istotność statystyczną różnic (zob. tabela 1). Wykorzystano test *t*-Studenta oraz wskaźnik *d* Cohena do oszacowania wielkości różnic. Badane matki najczęściej deklarowały chwaleń dziecka w celu wyrażenia emocji. Na drugim miejscu znalazły się cztery motywacje: chwaleń w celu dawania informacji zwrotnej, oddziaływanie na samoocenę dziecka, nagradzania oraz motywowanie doświadczeniami i przekonaniem matki. Na trzecim – chwaleń w celu budowania autonomii dziecka i oddziaływanie na własne emocje matki.

Tabela 1. Deklarowana częstość kierowania się motywacjami do chwaleń dzieci od najczęściej do najrzadziej deklarowanej motywacji

Skale KMDCD2	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>t</i>	<i>d</i>
IV. Wyrażanie emocji matki	5,68	1,13		
II. Informacje zwrotne i nauka	5,56	1,06	2,65**	,11
III. Oddziaływanie na samoocenę i poczucie własnej wartości dziecka	5,53	1,28	,74	,03
I. Nagradzanie	5,46	1,11	1,35	,06

cd. tabeli 1

Skale KMDCD2	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>t</i>	<i>d</i>
XI. Doświadczenia i przekonania matki	5,45	1,17	,07	,004
XV. Chwalenie w celu budowania autonomii i wzmacniania wewnętrznej motywacji dziecka	5,31	1,13	2,78**	,13
V. Oddziaływanie na emocje własne matki	5,25	1,27	,89	,04
VII. Oddziaływania matki na motywację dziecka	5,08	1,21	2,87**	,15
IX. Budowanie relacji matka – dziecko	5,02	1,23	1,24	,05
XIV. Chwalenie reaktywne	4,96	1,13	1,36	,06
VI. Oddziaływania matki na zachowanie dziecka	4,90	1,14	1,18	,05
VIII. Oddziaływania matki na emocje dziecka	4,87	1,26	,73	,03
X. Działania spontaniczne	4,25	1,56	9,79***	,44
XIII. Oddziaływanie na inne osoby	3,37	1,57	11,32***	,57
XII. Wzmacnianie własnej samooceny matki	3,16	1,89	2,71**	,11

Legenda:

* $p < ,05$; ** $p < ,01$; *** $p < ,001$.

Skala odpowiedzi 0–7 (nigdy–zawsze) dotyczyła kierowania się daną motywacją w przeciągu ostatnich 2–4 tygodni od momentu badania.

W celu weryfikacji hipotez badawczych dotyczących współwystępowania motywacji i sposobów chwalenia przeprowadzono analizę korelacyjną deklarowanych częstości kierowania się wybranymi motywacjami do chwalenia i wybranych sposobów chwalenia (zob. tabela 2). Zastosowano korelacje parametryczne Pearsona dla wyników o rozkładzie zbliżonym do normalnego oraz nieparametryczne Spearmana (dla wyników 6 i 9 stwierdzenia KSC).

Chwalenie w celu przekazywania dziecku informacji zwrotnej i nauczania go czegoś korelowało dodatnio na poziomie średnim ze wszystkimi z postulowanych sposobów chwalenia (wytworu, działania, opisywanie tego, co się widzi i konsekwencji zachowania dziecka dla innych), przy czym w większym stopniu z chwaleniem wytworu niż z opisywaniem konsekwencji zachowania dziecka dla innych ($p = ,005$; do porównań wysokości korelacji stosowano wskaźnik różnicy między dwoma współczynnikami korelacji). Jednocześnie częstość pochwał o kontrolującym wydźwięku i szczególnie akcentujących zachwyty korelowała z chęcią przekazania dziecku informacji w porównywalnym stopniu jak postulowane sposoby chwalenia ($p > ,05$ we wszystkich przypadkach).

Tabela 2. Korelacje pomiędzy motywacjami do chwaleń a wybranymi sposobami chwaleń

	Motywacje do chwaleń (KMDCD2)														
	II	I	III	VII	VI	X	XIII	XII	XV						
1. osoby	,33***	,31***	,28***	,31***	,31***	,26***	,34***	,31***	,27***						
2. wytworu/produktu danej osoby	,51***	,5***	,5***	,47***	,41***	,29***	,23***	,16**	,46***						
3. działania (procesu)	,45***	,46***	,42***	,4***	,42***	,3***	,24***	,14**	,44***						
4. opis tego, co się widzi	,43***	,46***	,39***	,33***	,4***	,26***	,26***	,17***	,45***						
5. opis konsekwencji zachowania dziecka dla innych osób	,36***	,36***	,39***	,35***	,36***	,22***	,27***	,16**	,36***						
6. pytanie dziecka o jego zdanie/przemyslenia	,3***	,3***	,24***	,21***	,33***	,23***	,22***	,23***	,35***						
7. zdawkowa	,32***	,27***	,3***	,2***	,23***	,23***	,2***	,15**	,21***						
9. o kontrolującym wydzwięku	,45***	,44***	,36***	,38***	,46***	,24***	,33***	,27***	,41***						
10. szczególnie akcentująca zachwyty	,38***	,42***	,4***	,35***	,38***	,31***	,36***	,32***	,34***						
11. stawianie za wzór	,06	,06	,06	,17***	,11*	,11*	,35***	,23***	-,01						
12. podkreślenie pokrewieństwa z rodzicem	,09	,07	,1*	,1*	,19***	,16***	,36***	,29***	,1*						
14. niezwiązane z zachowaniem	,20***	,20***	,16**	,13***	,17***	,27***	,25***	,2***	,13**						

Legenda:

* $p < ,05$; ** $p < ,01$; *** $p < ,001$.

Motywacje do chwaleń: II. Informacje zwrotne i nauka; I. Nagradzanie; III. Oddziaływanie na samoocenę i poczucie własnej wartości dziecka; VII. Oddziaływanie matki na motywację dziecka; VI. Oddziaływanie matki na zachowanie dziecka; X. Działania spontaniczne; XIII. Oddziaływanie na inne osoby; XII. Wzmocnienie własnej samooceny matki; XV. Chwalenie w celu budowania autonomii i wzmocnienia wewnętrznej motywacji dziecka.

Podkreślono korelacje dla postulowanych relacji między motywacjami do chwaleń a sposobami chwaleń.

Chwalenie w celu nagradzania korelowało dodatnio na poziomie średnim zarówno z chwaleniem zdawkowym, jak i osoby, wysokość obu korelacji była porównywalna ($p = ,51$ dla wyniku testu różnic wysokości korelacji). Warto jednak zauważyć, że chwalenie w celu nagradzania bardziej korelowało z chwaleniem wytworu (odpowiednio: $p < ,001$ i $p < ,001$), działania ($p < ,001$ i $p = ,008$) i opisem tego, co rodzic widzi ($p < ,001$ i $p = ,008$).

Z częstotliwością kierowania się chęcią oddziaływania na samoocenę dziecka w umiarkowanym stopniu korelowała częstotliwość chwalenia szczególnie akcentującego zachwyty rodzica. Jednakże porównywalnie korelowało także chwalenie wytworu, działania, chwalenie z opisem tego, co dziecko robi, z opisem konsekwencji jego zachowania dla innych oraz o kontrolującym wydźwięku (odpowiednio: $p = ,06$; $p = ,72$; $p = ,86$; $p = ,86$ i $p = ,48$).

Częstotliwość chwalenia w celu oddziaływania na motywację dziecka korelowała dodatnio, na poziomie średnim zarówno z chwaleniem procesu wykonania, jak i chwaleniem wytworu (porównywalnie: $p = ,19$), jednak porównywalnie również z chwaleniem szczególnie akcentującym zachwyty (odpowiednio: $p = ,35$ i $p = ,1$), a w przypadku chwalenia procesu wykonania – porównywalnie też z chwaleniem o kontrolującym wydźwięku i osoby ($p = ,12$ i $p = ,72$).

Częstotliwość chwalenia po to, by oddziaływać na zachowanie dziecka korelowała dodatnio na umiarkowanym poziomie ze stosowaniem chwalenia z jednoczesnym podkreśleniem, jak powinno się postępować, ale porównywalnie też z chwaleniem działania, wytworu, z opisem tego, co rodzic widzi, chwaleniem szczególnie akcentującym zachwyty oraz z opisem konsekwencji zachowania dziecka dla innych (odpowiednio: $p = ,46$; $p = ,35$; $p = ,27$; $p = ,14$ i $p = ,07$).

Chwalenie spontaniczne współwystępowało z chwaleniem niezależnie od tego, co dziecko akurat robi, ale także w porównywalnym stopniu ze wszystkimi sposobami chwalenia poza podkreśleniem pokrewieństwa dziecka z rodzicem (odpowiednio: $p = ,01$).

Częstotliwość chwalenia w celu oddziaływania na inne osoby korelowała z częstotliwością chwalenia dziecka poprzez stawianie go za wzór na poziomie umiarkowanym, dodatnio, ale porównywalnie wysoko z pozostałymi sposobami chwalenia poza pytaniem dziecka o jego zdanie i pochwałą zdawkową (odpowiednio: $p = ,03$ i $p = ,01$).

Częstotliwość kierowania się chęcią wzmacniania własnej samooceny matki korelowała z chwaleniem poprzez podkreślenie pokrewieństwa matki i dziecka w średnim stopniu, jednocześnie nisko, ale porównywalnie korelowała z każdym sposobem chwalenia poza chwaleniem wytworu, opisem konsekwencji zachowania i chwaleniem działania (odpowiednio: $p = ,04$; $p = ,04$ i $p = ,02$).

Wreszcie chęć budowania autonomii dziecka korelowała w umiarkowanym stopniu z chwaleniem z jednoczesnym pytaniem dziecka, co ono sądzi o tym, co robi bądź zrobiło, ale jednocześnie porównywalnie ze wszystkimi sposobami chwalenia poza chwaleniem zdawkowym, niezwiązanym z zachowaniem dziecka, podkreśleniem podobieństwa dziecka i rodzica oraz chwaleniem ze stawianiem za wzór (odpowiednio: $p = ,02$; $p < ,001$; $p < ,001$ i $p < ,001$).

Dyskusja i wnioski

Wyniki badań dotyczące częstości deklarowania poszczególnych motywacji nie w pełni korespondują z uzyskanymi dotąd rezultatami, opierającymi się na pierwszej wersji narzędzia (KMDCD) (zob. Szymanik-Kostrzewska, Michalska, 2019). Najczęściej deklarowaną motywacją do chwalenia okazała się chęć wyrażenia emocji przez matkę, nie – jak poprzednio – nagradzanie i udzielanie informacji zwrotnej. Z kolei, równie często jak nagradzać czy dawać informację zwrotną, badane matki chciały oddziaływać na samoocenę dziecka i kierować się w swoim działaniu własnymi przekonaniem na temat chwalenia, czego nie zaobserwowano we wcześniejszych badaniach. Powyższe różnice można wyjaśnić na kilka sposobów.

Przed wszystkim w KMDCD2 zmodyfikowano względem KMDCD porządkowywanie danych pozycji do skal (wcześniej: kategorii) – wyróżniono oddzielną skalę chwalenia w celu wyrażenia emocji matki. Jeśli założyć, że chwalenie motywowane emocjami matki przekłada się na szczerość wyrażanych pochwał, wynik ten jest optymistyczny. Szczere pochwały są korzystne dla relacji rodzic – dziecko i współdeterminują skuteczność chwalenia (zob. Kohn, 1993, 2005; Henderlong, Lepper, 2002).

Ponadto zmodyfikowano instrukcję dla badanych. W pierwszej wersji KMDCD słabością narzędzia był brak określonego przedziału czasu, w którym badane mogłyby obserwować swoje zachowanie i wnioskować o chwaleniu dzieci na podstawie konkretnych przykładów. Zdaniem recenzentów, to mogło wzbudzać u badanych tendencję do „myślenia życzeniowego”. W KMDCD2 badane matki miały przynajmniej dwa tygodnie na zapoznanie się z kwestionariuszem i wypełnienie go. Sposoby chwalenia i motywacje do chwalenia dziecka, których częstość stosowania miały deklarować, dotyczyły ostatnich dwóch do czterech tygodni. Jednocześnie należy zaznaczyć, że taki sposób pomiaru również jest obciążony pewnym błędem, opiera się bowiem na deklaracjach badanych, podatnych na zniekształcenia pamięci i samooceny. Bardziej precyzyjnym sposobem pomiaru byłoby prowadzenie dzienniczków przez matki – pozwoliłoby to określić, ile razy w danym okresie kierowały się one daną motywacją bądź chwaliły dziecko w określony sposób.

Wreszcie grupa badanych była istotnie większa w porównaniu do wcześniejszych badań ($N = 326$) (zob. Szymanik-Kostrzewska, Michalska, 2019), a dobór do próby – bardziej losowy, bowiem zrezygnowano z wyłącznej metody „kuli śnieżnej” na rzecz mieszanej z „door to door”. Dzięki temu zbadano kobiety, które się nie znały.

Podobnie jak w poprzednich badaniach (zob. Szymanik-Kostrzewska, Michalska, 2019), także i tym razem zaznaczyła się tendencja osób badanych do kierowania się wieloma motywacjami do chwalenia. W szerszym kontekście można ją odnieść chociażby do założenia o polimotywacyjnej naturze aktywności człowieka (zob. Fassone i in., 2016). Przyczynę działania człowieka może stanowić jednocześnie kilka motywów, nawet sprzecznych ze sobą, co pozwala wyjaśnić chociażby

niekonsekwencję w postępowaniu człowieka. Można zatem założyć, że wyróżnione w KMDCD2 kategorii motywacji w rzeczywistości łączą się, a za jedną pochwałą może jednocześnie kryć się kilka różnych motywacji.

Jednocześnie uzyskany wynik można odnieść do postulatu Kohna (1993, 2005), a także polskiej autorki Małgorzaty Musiał (2017), o wyborze pochwał jako sposobu oddziaływania na dziecko, ponieważ są prostym (co nie oznacza, że najlepszym) sposobem na jednoczesne przekazanie informacji, zdobycie sympatii dziecka, nakłonienie dziecka do postępowania w taki sposób, w jaki rodzic by chciał, i zapewnienie powtarzalności jego zachowania. Chociaż Kohn (1993) taktuje motywacje do chwaleń rozłącznie, a nawet przeciwstawia je sobie (np. wspieranie samodzielności dziecka w ocenie swojego zachowania *versus* określanie przez rodzica, co dziecko powinno sądzić o swojej aktywności), wychodzi również z założenia, że kilka różnych motywacji może determinować tę samą pochwałę.

Wyniki badań potwierdziły zakładane współwystępowanie wybranych motywacji i wyróżnionych sposobów chwaleń, co pozwoliło przyjąć wszystkie sformułowane hipotezy badawcze. Należy jednak podkreślić, że obserwowane korelacje były przeważnie średnie. Ponadto istotne korelacje dotyczyły nie tylko postulowanych zależności – wybrane motywacje do chwaleń współwystępowały z niemal wszystkimi sposobami chwaleń, zarówno konstruktywnymi, jak i dyskusyjnymi. Przyczyną tak wielu istotnych korelacji może być podobieństwo konstruktów wykorzystywanych w obu narzędziach, mających na celu określenie dlaczego i w jaki sposób matka chwali swoje dziecko, a co z tym idzie – również podobieństwo tematyczne i treściowe stosowanych stwierdzeń. Może to również wynikać ze wspomnianego już częstego kierowania się wieloma motywacjami przez badane, ale także być efektem stosowania wielu sposobów chwaleń.

Szeroki repertuar działań w obszarze chwaleń dzieci, z jednej strony, może być wynikiem korzystania z różnych źródeł wiedzy na temat wychowania, spośród których za umiarkowanie użyteczną przez polskie matki uznawana była literatura naukowa i popularnonaukowa (zob. Szymanik-Kostrzewska, Michalska, 2018), obecnie ogólnodostępna, choćby za pośrednictwem Internetu. Maria Sroczyńska określa to zjawisko „psychologicznym uszlachceniem” i utożsamia zarówno z czerpaniem z kultury popularnej informacji, modeli postaw i zachowań (2015), jak i z „otwarceniem na wskazania płynące ze strony specjalistów i mediów” (2017, s. 10). Z drugiej strony współczesne matki aktywnie angażują się w macierzyństwo (zob. Bakiera, 2013, 2014), co z kolei sprzyja poznawaniu własnego dziecka i wychodzeniu naprzeciw jego potrzebom i oczekiwaniom. Niewykluczone, że kierowanie się ideą zaangażowanego macierzyństwa uczuła matki na długofalowe konsekwencje stosowania określonych sposobów chwaleń, których celem – podobnie jak i innych działań – ma być dobro dziecka.

W sekcji artykułu odnoszącej się do celów i hipotez badawczych szczegółowo wyjaśniono współzależności dotyczące relacji między celami chwaleń i stosowanymi przez matki sposobami chwaleń, dlatego w tym miejscu odniesiemy się

tylko do korelacji, które nie znalazły potwierdzenia empirycznego. Sposób chwaleńia polegający na stawianiu dziecka za wzór dla kogoś nie wchodził w relację z takimi celami chwaleńia, jak: informacje zwrotne i nauka, nagradzanie, oddziaływanie na samoocenę i poczucie własnej wartości dziecka oraz chwaleńie w celu budowania autonomii dziecka. Z chęcią nagradzania, oddziaływania na samoocenę i poczucie własnej wartości dziecka oraz matki na motywację dziecka i budowania autonomii nie wchodziła w interakcję częstość metody chwaleńia, polegającej na podkreślaniu pokrewieństwa z rodzicem. Być może badane matki uznały za słusne przekonanie, że porównania dziecka do innych wywołują presję i wzmagają wzajemną rywalizację, a akcentowanie wyłącznie pokrewieństwa z rodzicem może uczyć dziecko, że rola podjętego wysiłku i chęci działania jest drugorzędna wobec rezultatu, co nie jest uznawane za korzystne oddziaływanie wychowawcze stosowane wobec dziecka (zob. Szymanik-Kostrzewska, Michalska, 2019). Rezultaty te wydają się optymistyczne w odniesieniu do podejmowanych działań wychowawczych, ponieważ mogą świadczyć o poszerzaniu się wiedzy matek na temat wychowania dziecka i czynników z nim powiązanych (por. Szymanik-Kostrzewska, Michalska, 2018). Jednakże należy pamiętać, że uzyskane wyniki dotyczą grupy matek przeważnie o przynajmniej średnim wykształceniu, w większości zamężnych bądź pozostających w związkach i deklarujących przynajmniej przeciętną sytuację materialną. Ponadto opierają się na deklaracjach matek, co oznacza, że są podatne na zniekształcenia wynikające z percepcji własnego zachowania oraz celowego zafałszowania, np. w obawie przed oceną.

Podsumowując, najczęściej deklarowane motywacje stanowiły chęć wyrażenia przez matkę swoich emocji, a następnie przekazania dziecku informacji zwrotnej, oddziaływania na samoocenę dziecka, nagradzania oraz kierowania się doświadczeniami i przekonaniem matki na temat chwaleńia. Motywacje matek, korzystne dla rozwoju dziecka, czyli chęć przekazania informacji zwrotnej czy budowania autonomii dziecka, znajdowały przełożenie na konstruktywne sposoby chwaleńia, a kierowanie się innymi motywacjami nie wykluczało stosowania konstruktywnych sposobów chwaleńia.

Literatura cytowana

- Aronson, E., Wilson, T.D., Akert, R.M. (1997). *Psychologia społeczna. Serce i umysł*. Poznań: Wydawnictwo Zysk i S-ka.
- Bakiera, L. (2013). *Zaangażowane rodzicielstwo a autokreacyjny aspekt rozwoju dorosłych*. Warszawa: Difin.
- Bakiera, L. (2014). Zaangażowanie w rodzicielstwo na tle współczesnej rodziny. *Kultura i Edukacja*, 2(102), 146–172.
- Baumrind, D. (1972). Socialization and instrumental competence in young children. W: W.W. Hartup (red.), *The young child: Reviews of research* (t. 2, s. 202–224). Washington, DC: National Association for the Education of Young Children.

- Bernhardt, A.J., Forehand, R. (1975). The effects of labeled and unlabeled praise upon lower and middle class children. *Journal of Experimental Child Psychology*, 19(3), 536–543, doi: 10.1016/0022-0965(75)90082-X
- Boggiano, A.K., Main, D.S., Katz, P.S. (1988). Children's preference for challenge: The role of perceived competence and control. *Journal of Personality and Social Psychology*, 54(1), 134–141.
- Brummelman, E., Crocker, J., Bushman, B.J. (2016). The Praise Paradox: When and Why Praise Backfires in Children With Low Self-Esteem. *Child Development Perspectives*, 10(2), 111–115, doi: 10.1111/cdep.12171
- Brummelman, E., Thomaes, S., Orobio de Castro, B., Overbeek, G., Bushman, B.J. (2014). "That's Not Just Beautiful – That's Incredibly Beautiful!": The Adverse Impact of Inflated Praise on Children With Low Self-Esteem. *Psychological Science*, 25(3), 728–735, doi: 10.1177/0956797613514251
- Brzeziński, J. (1999). *Metodologia badań psychologicznych*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Corpus, J.H., Lepper, M.R. (2007). The Effects of Person Versus Performance Praise on Children's Motivation: Gender and age as moderating factors. *Educational Psychology*, 27(4), 487–508, doi: 10.1080/01443410601159852
- Davis, R.F., Brestan-Knight, E., Gilis, J.M., Travis, J.K. (2018). Improving Parent-Child Relationships Through the Use of Video Technology. *Journal of Higher Education Outreach and Engagement*, 22(3), 161–182.
- Deci, E.L., Ryan, R.M. (1985). *Intrinsic motivation and self determination in human behavior*. New York: Plenum Press.
- Erikson, E. (2000). *Dzieciństwo i społeczeństwo*. Warszawa: Dom Wydawniczy Rebis.
- Faber, A., Mazlish, E. (1992). *Jak mówić, żeby dzieci nas słuchały. Jak słuchać, żeby dzieci do nas mówiły*. Poznań: Media Rodzina.
- Fassone, G., Reto, F.L., Foggetti, P., Santomassimo, C., D'Onofrio, M.R., Ivaldi, A., Liotti, G., Trinicia, V., Picardi, A. (2016). A Content Validity Study of AIMIT (Assessing Interpersonal Motivations in Transcripts). *Clinical Psychology and Psychotherapy*, 23, 319–328, doi: 10.1002/cpp.1960
- Grusec, J.E. (1991). Socializing concern for others in the home. *Developmental Psychology*, 27(2), 338–342.
- Gunderson, E.A., Gripshover, S.J., Romero, C., Dweck, C.S., Goldin-Meadow, S., Levine, S.C. (2013). Parent praise to 1- to 3-year-olds predicts children's motivational frameworks 5 years later. *Child Development*, 84(5), 1526–1541, doi: 10.1111/cdev.12064
- Gunderson, E.A., Sorhagen, N.S., Gripshover, S.J., Dweck, C.S., Goldin-Meadow, S., Levine, S.C. (2018). Parent Praise to Toddlers Predicts Fourth Grade Academic Achievement via Children's Incremental Mindsets. *Developmental Psychology*, 54(3), 397–409, doi: 10.1037/dev0000444
- Henderlong, J., Lepper, M.R. (2002). The Effects of Praise on Children's Intrinsic Motivation: A Review and Synthesis. *Psychological Bulletin*, 128(5), 774–795, doi: 10.1037//0033-2909.128.5.774

- Hull, C.L. (1943). *Principles of behavior*. New York: Appleton-Century-Crof.
- Izuma, K., Saito, D.N., Sadato, N. (2008). Processing of social and monetary rewards in the human striatum. *Neuron*, 58, 284–294, doi: 10.1016/j.neuron.2008.03.020
- Kast, A., Connor, K. (1988). Sex and Age Differences in Response to Informational and Controlling Feedback. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 14(3), 514–523.
- Kodeks etyczny-zawodowy psychologa (20.01.2005), <http://www.ptp.org.pl/modules.php?name=News&file=article&sid=29> (dostęp: 23.07.2020).
- Kohn, A. (1993). *Punished by Rewards. The Trouble with Gold Stars, Incentive Plans, A's, Praise, and Other Bribes*. Boston, New York: Houghton Mifflin Company.
- Kohn, A. (2005). *Wychowanie bez nagród i kar. Rodzicielstwo bezwarunkowe*. Podkowa Leśna: Wydawnictwo MiND.
- Kuszak, K. (2014). Rodzinne i szkolne inhibitory kompetencji komunikacyjnych najmłodszych uczniów. W: M. Cywińska (red.), *Oblicza trudnego dzieciństwa. Konteksty rodzinno-edukacyjne* (s. 267–282). Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.
- Leijten, P., Thomaes, S., Orobio de Castro, B., Dishion, T.J., Matthys, W. (2016). What good is labeling what's good? A field experimental investigation of parental labeled praise and child compliance. *Behaviour Research & Therapy*, 87, 134–141, doi: 10.1016/j.brat.2016.09.008
- Maccoby, E., Martin, J. (1983). Socialization in the context of the family: Pattern-child interaction. W: E.M. Hetherington (red.), *Handbook of child psychology: Socialization, personality, and social development* (t. 4, s. 1–102). New York: Wiley.
- Matsudaira, I., Yokota, S., Hashimoto, T., Takeuchi, H., Asano, K., Asano, M., Sassa, Y., Taki, Y., Kawashima, R. (2016). Parental Praise Correlates with Posterior Insular Cortex Gray Matter Volume in Children and Adolescents. *PLoS ONE* 11(4): e0154220, doi: 10.1371/journal.pone.0154220
- Musiak, M. (2017). *Dobra relacja. Skrzynka z narzędziami dla współczesnej rodziny*. Warszawa: Mamania.
- Petrie, P. (2011). *Komunikacja w pracy z dziećmi i młodzieżą. Wprowadzenie do pedagogiki społecznej*. Poznań: Wydawnictwo Zysk i S-ka.
- Pomerantz, E.M., Kempner, S.G. (2013). Mothers' Daily Person and Process Praise: Implications for Children's Theory of Intelligence and Motivation. Brief Report. *Developmental Psychology*, 49(11), 2040–2046, doi: 10.1037/a0031840
- Premack, D. (1965). Reinforcement theory. W: D. Levine (red.), *Nebraska Symposium on Motivation* (s. 1230180). Lincoln: University of Nebraska Press.
- Sobol, E. (red.), (1999). *Ilustrowany słownik języka polskiego*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Sroczyńska, M. (2015). Być kobietą w Polsce... *Uniwersyteckie Czasopismo Socjologiczne*, 11(2), 35–49.
- Sroczyńska, M. (2017). „Bycie na przemiał” jako wyzwanie dla współczesnej rodziny (refleksje socjologa). *Uniwersyteckie Czasopismo Socjologiczne*, 18(1), 7–13.
- Sugawara, S.K., Tanaka, S., Okazaki, S., Watanabe, K., Sadato, N. (2012). Social Rewards Enhance Offline Improvements in Motor Skill. *PLoS ONE* 7(11): e48174, doi: 10.1371/journal.pone.0048174

- Suissa, J. (2013). Tiger Mothers and Praise Junkies: Children, Praise and the Reactive Attitudes. *Journal of Philosophy of Education*, 47(1), 1–19, doi: 10.1111/1467-9752.12016
- Szymanik-Kostrzewska, A., Michalska, P. (2018). Użyteczność źródeł wiedzy o wychowaniu w opiniach matek małych dzieci. *Wychowanie w Rodzinie*, XVII(1), 241–258.
- Szymanik-Kostrzewska, A., Michalska, P. (2019). *Nagroda, informacja czy wyraz radości, czyli dlaczego matki chwalały swoje dzieci?* Warszawa: Difin.
- Szymanik-Kostrzewska, A., Michalska, P. (w przygotowaniu). Kwestionariusz Motywacji do Chwalenia Dziecka – ocena psychometryczna narzędzia.
- Szymanik-Kostrzewska, A., Michalska, P. (w recenzji). Deklaracje matek na temat sposobów chwalenia małych dzieci – raport z badań. *Psychologia Wychowawcza*.
- Thorndike, E.L. (1898). Animal intelligence: An experimental study of associative processes in animals. *Psychological Review Monograph Supplement*, 2, 1–109.
- Zalecenia Rady Narodowego Centrum Nauki dotyczące badań z udziałem ludzi (21.06.2013), https://ncn.gov.pl/sites/default/files/pliki/2016_zalecenia_Rady_NCN_dot_etyki_badan.pdf (dostęp: 23.07.2020).
- Zimbardo, P., Johnson, R.L., McCann, V. (2017). *Psychologia. Kluczowe koncepcje. Motywacja i uczenie się*. T. 2. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

Streszczenie. Motywacja do chwalenia dzieci odzwierciedla celowość formułowania pozytywnych opinii na temat dziecka, jego zachowania, charakterystyk lub aktywności. Celem badań było określenie częstości kierowania się poszczególnymi motywacjami do chwalenia dzieci oraz relacji pomiędzy nimi a wybranymi sposobami chwalenia. Zastosowano „Kwestionariusz Motywacji do Chwalenia Dziecka” w wersji 2 (KMDCD2) oraz „Kwestionariusz Sposobów Chwalenia” (KSC). Zbadano 465 matek przynajmniej jednego dziecka w wieku 1–7 lat. Matki najczęściej chwaliły dzieci, by wyrazić swoje emocje, następnie by przekazać dzieciom informację zwrotną, oddziaływać na ich samoocenę, nagradzać oraz postępować zgodnie ze swoimi przekonaniem na temat stosowania pochwał. Wysoka częstotliwość deklarowania motywacji korzystnych dla rozwoju dziecka współwystępowała z wysoką częstotliwością stosowania konstruktywnych sposobów chwalenia.

Słowa kluczowe: pochwała, motywacje do chwalenia, sposoby chwalenia, matki małych dzieci

Data wpłynięcia: 1.10.2020

Data wpłynięcia po poprawkach: 22.12.2020

Data zatwierdzenia tekstu do druku: 9.02.2021